

Zigmas ZINKEVIČIUS

*Vilniaus universitetas***Teduok 'TEDUODA' IR APIE IMPERATYVO
SU *-k(i)* FORMŲ KILMĘ**

Amerikiečių kalbininkas Gordonas B. Fordas, Jr. viename savo straipsnyje¹ nesutinka su Chr. S. Stango nuomone, kad senuosiuose raštuose pasitaikančios *teduok* 'teduoda' tipo formos yra atsiradusios dėl lenkų kalbos įtakos, nes esą tam prieštaraujantis jų buvimas Vilento ir Bretkūno raštuose, kuriuose turėtų laukti vokiečių, o ne lenkų kalbos įtakos. Su tokia argumentacija negalima sutikti, nes minėtų autorių tekstuose iš tikrųjų randame daugiau lenkiškos negu vokiškos įtakos. Greičiausiai ši forma laikytina hibridu, kuriam atsirasti prielaidą sudarė liepiamosios nuosakos „be-*k*“ ir permisyvo galūnių sutapimas. Pagal *duodi* 'duok' ir *teduodi* 'tegu duoda' modelį ir šalia *duok* atsirado *teduok* 'tegu duoda' (Z. Zinkevičius, *Lietuvių kalbos istorinė gramatika* 2, 135 §598).

Abejone kelia ir pagrindinė Fordo straipsnio mintis, kad liepiamosios nuosakos 2 sing. forma su *-k(i)*, pvz., *rašyk(i)*, esanti pirmąją 3 asmens reiškęja, t. y. kad jos dabartinė funkcija – antrinė. Fordas mano, kad iš seno lietuviai 2 sing. imperatyvą reiškę optatyvo kilmės forma, pvz., *rāšai* 'rašyk', kurios relikto gausu senuosiuose raštuose. Kadangi skirtumas tarp šios senovinės 2 sing. imper. ir 2 sing. indikatyvo formos, išskyrus atematinius veiksmažodžius, buvęs menkas, tai ir atsiradusi tendencija 2 sing. imperatyvą pakeisti 3 asmens forma su *-k(i)*, kurios vietoje imtas vartoti dabartinis permisyvas. Tačiau šie argumentai neatrodo pakankami iškeltai tezei įrodyti. Viena, dalyje tarmių (daugelis rytų aukštaičių vilniškių) iki šiol optatyvo formos tebevartojamos imperatyvui reikšti, nežiūrint jų panašumo su prezento formomis, be to, ten visur turimas ir imperatyvas su *-k(i)*. Antra vertus, nėra įrodyta, kad pirmąją 2 sing. imper. formų su *-k(i)* funkcija yra buvusi būtent 3 asmeniui reikšti.

¹ Gordon B. Ford, Jr., The Old Lithuanian third person imperative in *-k(i)*, in Thomas F. Magner and William R. Schmalstieg (eds.), *Baltic linguistics*, The Pennsylvania State University Press, 1970, 71–74.